

AANWEZIG IN DE WERELD

HET WERK VAN KUNSTENAAR HENK VISCH

Henk Visch (1950) maakt tekeningen en grafiek, schrijft teksten en gedichten en geeft les aan verschillende academies. Bekend is hij vooral als beeldhouwer. Er staan veel kunstwerken van hem in de openbare ruimte, in Nederland maar bijvoorbeeld ook in Canada, China en Duitsland. Bij deze poëtische, in zichzelf gekeerde kunstwerken verwacht je een wat teruggetrokken kunstenaar. Maar Henk Visch is internationaal georiënteerd, buitengewoon actief en ondernemend.

Hij studeerde aan de Koninklijke Academie voor Kunst en Vormgeving in Den Bosch, en besloot pas jaren daarna om zich vooral met beeldhouwen bezig te houden. Zelf vertelt hij daarover dat hij die beslissing nam in New York, de stad die hem het verlangen gaf een intens deel van de werkelijkheid te zijn. Hij besloot sculpturen te maken om “over zijn aanwezigheid in de wereld te berichten”. Laten we kijken hoe hij dat doet. We starten in het noorden van Nederland in Groningen, waar ik woon, vervolgen onze weg via beelden in een kinderboek, reizen door naar China en keren terug via zijn voormalige wekelijkse bijdrage aan *de Volkskrant* naar zijn recente expositie in Museum Beelden Aan Zee.

KUNST IN DE PARKEERGARAGE

Altijd als ik na mijn werk naar huis fiets, zie ik hem. Ik kom de hoek om, dwaal met mijn blik naar de overkant van het water, en daar is hij. Nog altijd even rustig staat hij daar op handen en knieën, het meer dan levensgrote beeld van Henk Visch. Tastend met beide armen naar voren, de rechterwijsvinger uitgestrekt. Het is geruststellend hem steeds weer te zien. Nu eens vergezeld door een paar fietsen of een aan de

INGEBORG WALINGA

werd in 1965 geboren in Delft. Ze studeerde kunstgeschiedenis aan de Rijksuniversiteit Groningen. Ze is directeur van het Centrum Beeldende Kunst Groningen en publiceert over kunst in *Ons Erfdeel*, *Septentrion* en *The Low Countries*.

Adres: Bernouilliplein 24,
NL-9714 BV Groningen.

kade aangemeerd schip, dan weer volledig tevreden in zijn eentje op het halfronde, met grijze keien bedekte haveneind. Alsof de plek voor hem gemaakt is, zo past hij hier.

Blijkbaar voelt hij zich thuis op heel verschillende plekken. Want het werk, getiteld *Secret Life in a Public Body*, was voor het eerst te zien op het dak van een parkeergarage in Arnhem in 2001. Tijdens een manifestatie die zich vooral in het uitgestrekte Sonsbeek Park afspeelde maar ook in de binnenstad. Hoewel zijn beeld niet had misstaan in het groen creëerde Henk Visch op deze kale, winderige plek een veel spannender omgeving. Hij lokte de bezoekers omhoog, op zoek naar zijn kruipende figuur, en verdrong met zijn beeld de auto van zijn plaats.

Twee jaar later kocht het Centrum Beeldende Kunst Groningen het kunstwerk aan en plaatste het – in de geest van Sonsbeek – gedurende vijf jaar op een benedendek van een parkeergarage. Daar nam het opnieuw precies de ruimte van een parkeerplek in en bood het een wonderlijk contrast met het omringende glimmende blik. Uiteindelijk verdiende het kunstwerk een meer publieke plek maar ook een vriendelijkere omgeving. Die werd begin 2009 gezocht door het 530 kilogram zware bronzen beeld eerst maar eens uit logeren te sturen. Stadsbewoners konden een logeeradres aanbieden, mits openbaar en goed gemotiveerd. Graag had een buurtbewoner hem in zijn achtertuin gezet, zo schreef hij: “In mijn tuin zou het beeld zich vast meer beeld voelen. Zijn bronzen huid zou verder kunnen oxideren, zonder dat glanzende auto’s hem zouden uitlachen of aanrijden. Misschien zou hij in mijn tuin plotseling overeind komen, en me vertellen wat er omgaat in die enorme schedel van hem; misschien kolkt het er wel van de verhalen. (...)” Maar die achtertuin was niet openbaar, dus verhuisde het beeld

tijdelijk naar een voortuin van twee andere inwoners, naar de parkeerplaats van een schooldirecteur en stond hij in een buurtpark. Toen pas vond hij de plek waar hij nu staat, een prachtig beeld op een prachtige plek.

TITELS DIE HOREN BIJ HET VERHAAL

Het is wonderlijk hoe je je kunt hechten aan zo'n vereenvoudigde mensvorm, geen vrouw of man, zonder kleren maar niet naakt. Deze androgyne aanwezigheid heeft nauwelijks details, alleen die grote schedel, zijn wonderlijk gevormde handen en de twee ogen, die als enige geschilderd zijn aangebracht op het brons. De titel *Secret Life in a Public Body* verwijst naar een geheim leven of een geheim dat leeft in een openbaar lichaam. Wat dat geheim is, daarover laat Henk Visch ons in het ongewisse. Veel vaker geeft hij zijn kunstwerken een Engelse titel, meestal een korte, oproepende zin, zoals *Grief Has Gone Public* en *Don't Wait for Me in a Borrowed Home*, of *One World Leads to Another*. Visch zegt daarover: "Vreemde talen stimuleren me om gedachten te vinden op een nog ongekennde manier, want je begrijpt de woorden nog niet. Van een vreemde taal beheers je de techniek nog niet volledig. De klank van de woorden spreekt vaak meer tot de verbeelding dan hun inhoudelijke betekenis." De titels geven vrijwel nooit letterlijk weer wat we zien. Het zijn geen verklaringen om ons te helpen het beeld beter te begrijpen. Het zijn woorden met een eigen associatieve waarde die horen bij het verhaal van het beeld. Ze sturen je gedachten over het werk een bepaalde kant op, zonder daarin dwingend te zijn.

DEZE ZAAK HEEFT GEWICHT

De kunstwerken van Henk Visch zijn van een eigen soort, niet te verwarren met het werk van anderen. Dat wil niet zeggen dat ze erg op elkaar lijken. Binnen zijn oeuvre kun je grofweg vier groepen onderscheiden. Zijn tekeningen, de massieve sculpturen, de open materiële lijn- of draadsculpturen en de karakteristieke – bekendste – geabstraheerde mensfiguren. Zijn oeuvre doet zich voor als één verhaal met verschillende verschijningsvormen. Zelf schrijft hij daarover in het kinderboek *Beelden liegen niet*: "Kunstwerken vertellen ons verhalen in een eigen taal: de beeldtaal. Deze taal wordt steeds uitgebreider. Elk nieuw beeld voegt er iets aan toe. Geen woorden of zinnen, maar gedachten en associaties."

Dat kinderboek verscheen in 2006, in samenwerking met de Kunsthal in Rotterdam, en geeft heel persoonlijk en in heldere bewoordingen zijn visie op het beeld. Hij beschrijft de eerste grote sculptuur die hij als kind zag, aan de hand van zijn moeder, in zijn geboortestad Eindhoven. En toont een foto van zijn eigen eerste beeld, een pop, gemaakt in 1979 op negenentwintigjarige leeftijd. Hij vertelt over allerlei zaken die bij het kijken naar sculptuur van belang kunnen zijn, over maat en evenwicht, Rodin,

Henk Visch, *Secret Life in a Public Body*, Groningen, 2003, Foto Harry Fierkens / © Sabam Belgium 2010.

Henk Visch, *Secret Life in a Public Body*, Groningen, 2009,
Foto Henk Visch / © Sabam Belgium 2010.

piramides, de zwaartekracht, Babylon en Pinocchio. Zijn uitleg aan kinderen is didactisch, hij neemt ze mee in zijn associatieve denkwereld, die poëtisch is en soms lichtvoetig, maar zeker niet luchthartig. Een voorbeeld van een poëtische opsomming die eindigt in een ernstige constatering is zijn typering van de openbare ruimte: “(...) pleinen en straten in steden, parken en treinstations, snelwegen, rivieren en de laantjes door het bos, postkantoren en het Nederlandse Parlement, musea en het internet, vliegvelden, meren, zeeën, de wolken en de lucht, dat alles is de openbare ruimte. (...) Openbare ruimte is overal waar mensen zonder uitnodiging met elkaar kunnen samenzijn: om te spelen, te spreken, te demonstreren of gewoon niets te doen. Dit staat in de grondwet en elke nieuwe wet houdt daar rekening mee. Sculpturen zijn deel van dit grote, ingewikkelde openbare leven.” Zo. Dan weet je, deze zaak heeft gewicht. Dat blijkt ook wel uit de bijna moralistische titel van het boek, die hij ontleent aan een vergelijking met het verhaal van Pinocchio: een mens kan dus liegen (leugens met lange neuzen!), het beeld niet; het beeld is wat je ziet.

VREEMDE EUROPESE VOGEL

In opdracht van het China Sculpture Institute maakte Henk Visch een kunstwerk dat in 2008 in Peking werd geplaatst toen daar de Olympische Spelen plaatsvonden. Achtergrond van het beeld vormt nu het ‘Vogelnest’, het olympisch stadion van het Zwitserse architectenbureau Herzog en De Meuron. Vanuit Chinees perspectief gezien zijn de sculptuur en het bouwwerk twee vreemde Europese vogels die ter ere van de olympische festiviteiten en de wereldwijde public relations zijn binnengevlogen. Het

Henk Visch, *One World Leads to Another*, Peking, 2008,
Foto Henk Visch / © Sabam Belgium 2010.

stadion steelt met zijn uitgesproken ontwerp en inventieve uitvoering de show. De eenvoudige, op een lage grondplaat zittende mensfiguur van Henk Visch is vergeleken daarmee van een grote eenvoud en bescheidenheid. De meer dan levensgrote figuur zonder armen balanceert op zijn billen, met als enig ander steunpunt zijn rechterhak. Zijn linkeronderbeen heft hij horizontaal in de lucht en daarop rust een klein zeilschip dat van hem weg zeilt. Zo'n zelfde supervereenvoudigde aanduiding van een zeilschip – romp, mast, zeil – komt in zijn oeuvre vaker voor. Bijvoorbeeld in een losstaande houten variant, *Ptolomeus* uit 1980.

Het is verleidelijk een relatie te leggen tussen deze *Ptolomeus* (de oorlogszuchtige) en de figuur met het scheepje in Peking. De titel daarvan luidt *One World Leads to Another* en kan dan worden uitgelegd als een verwijzing naar het Nederlandse koloniale verleden, waarin oorlogszuchtige schepen een centrale rol speelden in de verovering van andere werelden. Zo'n zware politieke context lijkt hier echter helemaal niet op zijn plaats, gezien de aard van het beeld en de rest van het oeuvre van de kunstenaar. Daarin is wel degelijk maatschappelijk engagement terug te vinden, maar dat ligt er nooit duimendik bovenop. Misschien kunnen we het beter laten bij deze associaties die het geheven been met het scheepje oproept: ontdekkingsreizen en de handelsgeest van de varende Nederlandse natie.

ONTROERENDE ONHANDIGHEID

De zwaartekracht tartende houding van de figuur is een wezenskenmerk van vrijwel alle mensfiguren van Henk Visch. Zeker, hij maakt ook figuren die stevig op twee

Henk Visch, *Mirza*, illustraties bij columns van Kader Abdolah
in *de Volkskrant*, Foto Henk Visch / de Volkskrant / © Sabam Belgium 2010.

benen staan, meer veel vaker zit er spanning in hun houding of is die ronduit onnatuurlijk. In het stadscentrum van Almere bijvoorbeeld loopt tussen het winkelende publiek een bronzen mannetje vooruit, terwijl hij achteruit kijkt, een been sleept achter hem aan. Er zijn ook figuren die op hun hoofd staan of gevaarlijk leunen, de romp of de benen zijn soms uitgerekt en armen ontbreken dikwijls. Gek genoeg is die anatomische incorrectheid niet storend of afstotend, het ziet er vaak juist sierlijk uit. Het altijd kale hoofd, de afwezigheid van seksekenmerken en de aanwezigheid van slechts een paar details maken de figuren overzichtelijk. Samen met een zekere onhandigheid in de vorm komen ze sympathiek over. Ze roepen ontroering op in hun geïsoleerde staat van zijn, maar geen medelijden. In al hun onvolkomenheid stralen ze een grote zekerheid uit, zo heeft de kunstenaar ze bedoeld. Het zijn in evenwicht gebrachte krachten.

Naast het maken van sculpturen is Visch altijd blijven tekenen. Aan de penseelvoering van zijn zwarte inkt- en kleurtekeningen is routine afleesbaar: hier wordt iets met gemak neergezet. Ook zijn tekenstijl is relatief eenvoudig van vormtaal en dezelfde figuren bevolken dit tweedimensionale universum. Soms is er duidelijk sprake van een grote hoofdfiguur en meerdere kleine achtergrondfiguren, niet meer dan silhouetten. De aanduiding van de omgeving is minimaal, een slingerstreep voor een weg, twee kleine boompjes ter aanduiding van het landschap en het perspectief. De compositie van de figuren bij elkaar suggereert altijd een verhaal dat uit het leven gegrepen lijkt, maar dat als je goed kijkt helemaal geen kenmerken van onze tijd vertoont. De figuurtjes zijn vaak ongekleed, hun attributen zijn tijdloos: een boek, een hoed of een paraplu. De verhalen zijn – net als de beelden – niet eenduidig, je kunt ze al associërend

zelf in- en aanvullen. Bekijk er een aantal na elkaar op de site van Henk Visch en je raakt begeistert door de sprookjesachtig opgetekende situaties, die een sombere ondertoon hebben of juist lichtvoetig en grappig zijn.

Een speciale categorie vormen de tekeningen die Henk Visch wekelijks voor de maandagochtendeditie van *de Volkskrant* maakte. De tekst van Kader Abdolah en zijn tekening samen hadden de titel *Mirza*, wat Perzisch is voor kroniekschrijver. 's Zondags ontving Visch een geschreven column van Abdolah, hij las zijn persoonlijke commentaar op een privégebeurtenis of op de wereldpolitiek, of een mix van beide. Die columns zijn soms vlammend van boosheid, dan weer ingetogen en poëtisch. Visch maakte zijn tekening, die een relatie aanging met de tekst, maar evengoed op zichzelf stond. De relatie tussen beide vroeg om een associatieve geest, net zoals bij de relatie tussen zijn eigen beelden en titels. In deze – helaas door bezuinigingen bij de krant beëindigde – samenwerking was de kracht van Henk Visch herkenbaar: zijn rijke associatieve beeldtaal, de innige relatie met het geschreven woord en zijn behoefte te berichten over zijn aanwezigheid in de wereld, liefst aan een groot publiek.

DE WERELD RAKEN

We kunnen in deze tijden van dreigende kunstbezuinigingen alleen maar hopen op zo'n nieuw publiek podium voor Henk Visch. Zelf zal hij daar niet op wachten: er komen vanzelf kansen op zijn pad, voor buitenlandse ervaringen en voor binnenlandse reflectie. Zo vroeg Museum Beelden aan Zee in Scheveningen hem van juni tot oktober 2010 mee te doen aan de expositie *Vaders en zonen*, waarin een gevestigde beeldhouwer een jongere collega uitkiest met wie hij zich verwant voelt. Visch koos voor Paul de Reus (1963), over wiens beelden hij op zijn website dingen zegt die niet allemaal glashelder zijn, maar wel onmiskenbaar Visch: "Het werk van Paul de Reus begrijp ik niet. Het lijkt heel normaal maar na een seconde is het dit al niet meer. Ik weet niet of het werk toont hoe het zou kunnen zijn of dat het toont hoe het eigenlijk is. Met 'het' bedoel ik hier het leven en dan vooral het dagelijks leven. Het leven dat iedereen bezit en met een beetje geluk, er ook iets van kent en er, soms, van in de war raakt." (*sic*)

Met zijn waardering voor het werk van collega De Reus geeft Visch aan dat de in zijn kunst weerspiegelde ongewisse relatie met het leven daarin het allerspannendste is. Dat zegt ook veel over zijn eigen werk, waarin de verwerking van het raadsel leven overigens geen privékwestie is: hij wil dat het de wereld raakt. Daar zit zijn engagement.

www.henkvisch.nl

Visch exposeert nog tot 21 november 2010 in het Stedelijk Museum Kampen en tot 4 december 2010 bij Tim Van Laere Gallery in Antwerpen.